

červeně naběhlých, vejčitých; lůžko úboru ploché, se suchomázdřitými dl. špičatými plevkami zděli trubkovitých květů. Okrajové jazykovité květy v počtu většinou 8, sterilní, s ligulou 2,5–5,0 cm dl., 2,0–3,5 cm šir., obvejčitou, na vrcholu mělce nepravidelně vroubkovanou, sytě červenou, růžovou nebo bílou; květy terče trubkovité, obouplavé, s korunou 0,8–1,0 cm dl., s dlouhou bledě zelenou korunní trubkou a krátkými žlutými korunními cípy; tyčinek 5, volné části nitek chlupaté, hnědé prašníky spojené v trubičku, jejich nápadné blanité obsrdčité přívěsky navzájem nespojené; čnělka z koruny vyčnívající, se žláznatým valem kolem báze a dvouramennou papilnatou chlupatou bliznou. Nažky 12–15 mm dl., úzce obráceně kuželovité, mírně prohnuté, podélně rýhované, bez zobánku, velmi řídkce kratičce přitiskle chlupaté, černé. VIII–X. Tf.

2n = 24 (extra fines)

Druh pochází z Mexika, jako oblíbená letnička se pěstuje téměř na celém světě. Byly vyšlechtěny různé kultivary, lišící se především velikostí úborů, barvou jazykovitých květů a dobou kvetení. Pěstuje se na zahradách, pro dlouhé květonosné lodyhy je určena především k řezu, nažky jsou dobře klíčivé (doporučuje se předpěstování), vyklíčí asi za dva týdny po výsevu a klíčivost si podrží zpravidla 3 roky. Na přelomu března a dubna vysévané kultivary kvetou v létě, zatímco

na přelomu dubna a května vysévané kultivary rozkvétají až koncem léta a na podzim. Tu a tam v okolí zahrad, hřbitovů a na skládkách zplaňuje, většinou jen krátkodobě.

Poznámka: Z dalších druhů se někdy pěstuje krásenka tmavočervená, *Cosmos atrosanguineus* (HOOKER) ORTEGA [Tab. 57/3], trvalka s kořenovými hlízkami, pocházející rovněž z Mexika, v kultuře většinou jednoletá, s lodyhou asi 60 cm dl., lysou, v dol. části nevětvenou, v horní větvenou, listy v obrysu trojúhelníkovité, peřenosečné s čárkovitými úkrojky, úbory na konci větví, 3 cm v průměru, zákrov většinou z 28 zákrovních listenů, jazykovitých květů 8, s ligulou asi 12 mm dl. a 9 mm šir., atraktivně tmavočervených, trubkovitých tmavočervených až černých květů terče velký počet, nažky úzce obráceně kuželovité, asi 12 mm dl., s ostrým dlouhým zobánkem, černé. Množí se semeny (v prvním roce kvetou VII–IX), po nemrazivé zimě vyrůstají z kořenových hlíz lodyhy, přinášející květy již začátkem června. V zahradách se samovolně generativně množí. Dalším druhem tu a tam pěstovaným je krásenka sírová, *Cosmos sulphureus* CAV. [Tab. 57/5], původní v Mexiku až Brazílii. Jsou to jednoleté rostliny, s lodyhou 1 m dl., někdy vyšší, s 2–3× peřenosečnými listy a podobnými, avšak menšími listeny, zlatožlutými nebo oranžovými úbory, 5–8 cm v průměru, s dvouřadým zákrovem, s 8 vnějšími zelenými drobnými zákrovnými listeny a s 8 vnitřními, čárkovitými, oranžovočervenými zákrovnými listeny. Okrajové jazykovité květy jsou v počtu 8(–12), s oranžovou, obvejčitou ligulou, asi 20 mm dl. a 17 mm šir.; trubkovité květy terče mají žlutou korunu a červené prašníky. Nažky jsou dl. zobánkaté, asi 2 cm dl., se špičatým, nikoli však ostrým zobánkem, dosahujícím 1/2 délky nažky, plodeství obaleno až do doby rozpadu vytrvávajícím zákrovem. VII–VIII. 2n = 24 (extra fines). V zahradách se samovolně generativně množí a nelze vyloučit její případné zplanění.

52. *Coreopsis* L. – krásnoočko *)

Coreopsis LINNAEUS Sp. Pl. 907, 1753.

Lit.: SHERFF E. E. (1936): Revision of the genus *Coreopsis*. Field. Mus. Publ. Bot. 11:279–475. – DRESS W. J. (1965): Notes on the cultivated Compositae. 8. Thelesperma, Bidens, *Coreopsis*. Baileya 13:20–42. – PONERT J. (1965): *Coreopsis lanceolata* L. – nový zplanělý druh ve střední Evropě. Čas. Nár. Mus., sect. natur., 134:61–62. – SMITH E. B. et PARKER H. M. (1971): A biosystematic study of *Coreopsis tinctoria* and *C. cardaminifolia*. Brittonia 23:161–170. – SMITH E. B. (1976): A biosystematic survey of *Coreopsis* in eastern United States and Canada. Sida 6:123–215.

Jednoleté až vytrvalé byliny, zřídka polokeře nebo keře. Lodyhy přímé, větvené, lysé nebo chlupaté. Listy vstřícné, řídkěji střídavé, řapíkaté i přisedlé, celistvé, peřenolaločné, peřenosečné až zpeřené, někdy ve zdánlivých přeslenech. Úbory dl. stopkaté, koncové, jednotlivé nebo v rozvolněných chocholičnatých latách; zákrov dvouřadý, zákrovní listeny volné nebo na bázi srostlé, vnější zřetelně menší; lůžko úboru ploché, plevkaté; okrajové jazykovité květy sterilní, s ligulou eliptickou, klínovitou až šir. klínovitou, na vrcholu často laločnatě nebo hluboce až jemně zoubkovanou; květy terče obouplavé, malé, hustě nahloučené, s 5cípou trubkovitou korunou. Nažky elipsoidní, kulovité nebo vřetenovité, zploštělé nebo vyklenuté, křídlaté nebo nekřídlaté; chmýr chybí nebo v podobě vyvýšeného lemu nebo 2 drobných zubů nebo šupin. – Asi 115 druhů v Severní a Jižní Americe, tropické Africe a na Havajských ostrovech. – Entomogam. Alogam.

- 1a Rostliny jednoleté, neodnožující, přizemní a dol. lodyžní listy řapíkaté, liguly jazykovitých květů na vrcholu hluboce 3zubé; nažky nekřídlaté 1. *C. tinctoria*
 b Rostliny vytrvalé, silně odnožující, všechny listy přisedlé, liguly jazykovitých květů na vrcholu jemně zoubkované; nažky křídlaté 2. *C. verticillata*

*) Zpracovala R. Bělohlávková

1. *Coreopsis tinctoria* NUTT. – krásnoočko barevné Tab. 56/2

Coreopsis tinctoria NUTTALL J. Acad. Natur. Sci. Philadelphia 10:114, 1821. – Syn.: *Calliopsis tinctoria* (NUTT.) DC. Prodr. 5:568, 1836.

Jednoleté byliny, 30–100 cm vys. Lodyhy lysé. Listy vstřícné, přizemní a dol. lodyžní řapíkaté, 5–15 cm dl., v obrysu až 5 cm šir., 1–2× peřenosečné v kopinaté nebo čárkovité úkrojky 7–20 mm dl., 1–5 mm šir., hor. listy přisedlé, někdy střídavé, většinou dlanitě členěné se 3 i více úkrojky. Úbory četné, 2–4 cm v průměru, dl. stopkaté, uspořádané v rozvolněné latě; zákrov miskovitý, vnější zákrovní listeny odstálé, úzké a hustě stěsnané, vnitřní vejčité, tupé. Okrajové jazykovité květy 1–2 cm dl., s ligulou na vrcholu hluboce 3zubou, sytě žlutou, na bázi tmavohnědou nebo purpurovou; květy terče většinou tmavě červené. Nažky 1,5–2,5 mm dl., nekřídlaté, zakřivené, drsně bradavčité, černé. VII–VIII(–IX). Tf.

$2n = 24$ (extra fines)

Pěstují se kultivary vyšlechtěné z původního severoamerického druhu, častěji nízké, 20–30 cm vys., husté, někdy s úbory až 4 cm v průměru, v barvách žluté, červenohnědé, žlutohnědé i červenohnědožlutě skvrnitě. Zplaňuje velmi zřídka a přechodně (např. u České Lípy).

2. *Coreopsis verticillata* L. – krásnoočko přeslenité Tab. 56/3

Coreopsis verticillata LINNAEUS Sp. Pl. 907, 1753. – Syn.: *Coreopsis tenuifolia* EHRH. Beitr. Naturk. 7:168, 1792.

Vytrvalé byliny, 40–70 cm vys., značně odnožující. Lodyhy hustě větvené, tenké, lysé. Listy

vstřícné, přisedlé, hluboce dlanitosečné, úkrojky čárkovité až niťovité, až 2 cm dl. a 0,3–1,5 mm šir. Úbory četné, 3–5 cm v průměru, uspořádané v rozvolněné latě, zákrovní listeny čárkovité. Okrajové jazykovité květy s ligulou podlouhle eliptickou, na vrcholu jemně zoubkovanou, ostře žlutou, květy terče žluté až tmavě purpurové. Nažky s úzkým žlutavým křídlem, válcovité, zploštělé, černavé. VII–VIII. Hkf.

$2n = 24$ (extra fines)

Původem ze Severní Ameriky, pěstuje se poměrně hojně pro svou nenáročnost a dlouhou dobu kvetení. Přechodné zplnění není vyloučeno.

Poznámka: Jako letnička se též pěstuje severoamerický druh *Coreopsis basalis* (OTTO et A. DIETR.) S. F. BLAKE, asi 50 cm vys., lodyha jemně chlupatá, s listy zpeřenými, úbory až 8 cm v průměru, liguly okrajových jazykovitých květů sytě žluté s hnědým pruhem při bázi, květy terče hnědožluté až purpurové. Především k řezu se občas pěstuje severoamerická trvalka *Coreopsis grandiflora* HOGG. Jsou to 70–90 cm vys. byliny s přizemními listy celistvými, často kopistovitými a s lodyžními listy peřenosečnými; úbory až 9 cm v průměru jsou na dlouhých hladkých stopkách; liguly jazykovitých květů široké, na vrcholu vykrojené, zlatožluté. Zplnění u výše uvedených druhů nebylo zaznamenáno.

V roce 1962 byl na Kunětické hoře u Pardubic nalezen druh krásnoočko kopinaté, *Coreopsis lanceolata* L. (PONERT 1965). Na stanovišti přežíval několik let, převážně nekvetoucí. Je to vytrvalá bylina až 60 cm vys., s dol. listy vstřícnými, dl. řapíkatými, kopinatými a celokrajnými, hor. lodyžní listy jsou často peřenosečné. Úbory většinou jednotlivé, 3–4 cm v průměru, dl. stopkaté, liguly jazykovitých květů klínovité, nestejně dlouhé, zlatožluté, květy terče tmavě žluté. Tento původem severoamerický druh se někdy pěstuje v zahradách jako okrasná trvalka.

53. *Dahlia* CAV. – jiřinka *)

Dahlia CAVANILLES Icon. 1:56, 1791. – Syn.: *Georgina* WILLD. Sp. Pl. 3:2124, 1803.

Lit.: FOERSTER K. et SCHNEIDER C. (1927): Das Dahlienbuch. Berlin. – VANĚK V. et al. (1966): Jiřinky. Praha. – SORENSEN P. D. (1969): Revision of the genus *Dahlia* (Compositae, Heliantheae–Coreopsidinae). Rhodora 71:309–416.

Vytrvalé byliny, často vysoké a statné, lysé. Kořenové hlízy s bohatými zásobami inulinu. Lodyhy přímé, bohatě větvené. Listy vstřícné, řapíkaté i přisedlé, 1–3× lichozpeřené nebo peřenosečné, horní někdy jednoduché, pilovité až zubaté. Úbory dl. stopkaté, většinou jednotlivé, často mírně nicí, až 20(–25) cm v průměru; zákrov dvouřadý, vnější zákrovní listeny malé, volné, bylinné, se zúženou bázi, nazpět ohrnuté, zelené, vnitřní listeny méně četné, velké, na bázi srostlé, blanité; lůžko úboru ploché, plevkaté. Okrajové jazykovité květy samičí nebo jalové, květy terče oboupohlavné, s trubkovitou korunou (u kultivarů s plnými úbory všechny květy jazykovité, jejich počet, tvar a barva různé). Nažky válcovité nebo obvejcovité, smáčklé, bez chmýru nebo na vrcholu s 2 nezřetelnými zoubky. – Asi 12–15 druhů v Mexiku a Střední Americe. – Entomogam. Alogam. Autogam. Anemochor.

- 1a Lodyhy na bázi dřevnatější, neojíněné; vřetenou listu křídlaté **1. *D. pinnata***
b Lodyhy na bázi nedřevnatější, modře ojíněné; vřetenou listu nekřídlaté
..... ***D. coccinea*** (Poznámka na str. 348)

*) Zpracovala R. Bělohávková

Tab. 56: 1 *Dahlia pinnata*. – 2 *Coreopsis tinctoria*, 2a – dolní list. – 3 *C. verticillata*. – 4 *Silphium perfoliatum*. – 5 *Guizotia abyssinica*, 5a – nažka.

348 *Dahlia* / *Silphium*

[TAB. 56] 349